

3. Павлиш О. Мільярди на кону. Зеленський підписав закон про корпоративне управління держкомпаніями. Що це змінює? *Економічна правда*. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/03/6/710789/> (дата звернення: 14.04.2024).

4. План для реалізації програми підтримки економіки. *Ukraine Facility*. 2024. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (дата звернення: 14.04.2024).

5. Картка законопроекту про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління юридичних осіб, акціонером (засновником, учасником) яких є держава. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. 2024. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72440 (дата звернення: 15.04.2024).

6. Що хвилює українців наприкінці 2023 року – результати соціологічного опитування. *Transparency International Ukraine*. 2023. URL: <https://ti-ukraine.org/research/shho-hvylyuye-ukrayintsv-naprykintsi-2023-roku-rezultaty-sotsiologichnogo-opytuvannya/> (дата звернення: 16.04.2024).

7. Корупція в економіці: як її мінімізувати та що для цього передбачає Державна антикорупційна програма. *Офіційний сайт національного агентства з питань запобігання корупції*. 2022. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/korupsiya-v-ekonomitsi-yak-yiyi-minimizuvaty-ta-shho-dlya-tso-go-peredbachaye-derzhavna-antukorupsijsna-programa/> (дата звернення: 16.04.2024).

Крупка М. І.

д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

Яструбецька Л. С.

д-р екон. наук, професор
кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ І ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Вступ. Воєнна агресія росії спричинила деструктивні наслідки для кожного бізнес-сегменту в Україні, зумовивши як державні втрати в рекордних обсягах, так і втрати потенціалу економіки до зростання в середньостроковій перспективі. До того ж в умовах гібридних загроз агресор, використовуючи сучасні інформаційні технології, продовжує дестабілізувати фінансову систему країни й послаблювати конкурентоспроможність суб'єктів господарювання. Відтак питання фінансової безпеки держави і підприємницьких структур та їх кіберзахисту стають пріоритетними цілями державної політики України й стратегії управління суб'єктами господарювання в умовах новітніх викликів і загроз.

Вагомий внесок у розвиток теорії і практики забезпечення фінансової безпеки на рівні держави та суб'єктів підприємництва зробили такі науковці: Г. Аніловська, В. Антипов, О. Барановський, І. Бланк, З. Варналій, В. Дем'янишин, А. Єпіфанов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, З. Живко, Д. Зеркалов, В. Корнєєв, О. Підхонний, О. Терещенко та інші.

Дослідженню природи гібридних конфліктів присвятили свої праці вітчизняні та іноземні вчені: О. Базалук, В. Бірчак, В. В'ятрович, В. Горбулін, Р. Додо-

нов, Є. Магда, В. Мартинюк, М. Нікіфоров, С. Рябенко. Водночас необхідним у контексті забезпечення фінансової безпеки країни є поглиблення і розширення дослідження цієї проблематики зі врахуванням значимості та зв'язку фінансово-економічних та інформаційних інструментів гібридних атак росії в умовах повномасштабного воєнного вторгнення.

Метою роботи є аналіз деструктивного впливу війни та її гібридних проявів на фінансово-господарську діяльність суб'єктів підприємництва України.

Основна частина. Повномасштабний напад росії призвів до різкого зниження економічної активності в Україні, зокрема частина суб'єктів господарювання, що розташовані у зонах активних бойових дій, тимчасово або повністю втрачені, а їх діяльність заблокована, майно розкрадено. Серед основних причин – фізичні руйнування виробничих потужностей та інфраструктури внаслідок масштабних ракетних атак й артилерійських обстрілів, тимчасова окупація низки територій, втрата логістичних і виробничих зв'язків, скорочення пропозиції окремих товарів, вимушена масова міграція працівників суб'єктів підприємництва.

Так, за перший рік війни загальні прямі збитки активів підприємств оцінювались у \$11,3 млрд, пошкодження або зруйнування зазнали щонайменше 426 великих та середніх приватних підприємств, а також державних і малих приватних ділових одиниць. Значна частина була знищена випадково, під час обстрілів військових частин та населених пунктів, інші – навмисно, під час прицільних стратегічних ракетних ударів. У розрізі галузей національної економіки найбільше постраждала металургія, зокрема зруйновано два підприємства, які є найбільшими в переліку пошкоджених / зруйнованих – Азовсталь та ММК ім. Ілліча. Серед регіонів найбільше постраждала Донецька область, на неї припадає майже половина загальної суми прямих втрат вітчизняних підприємств. Також чималі втрати в Харківській, Луганській, Київській, Сумській, Чернігівській та інших областях. Згідно з результатами дослідження прямих збитків підприємств роздрібною торгівлі суттєвих пошкоджень зазнали щонайменше 2,9 тис. торговельних об'єктів [1, с. 14–15].

Водночас значну загрозу сьогодні, на нашу думку, становить використання кібератак у військових і політичних цілях. Зокрема, росія в гібридній війні застосовувала й продовжує здійснювати кіберзлочини як вагомий важіль впливу на фінансову безпеку України, намагаючись дестабілізувати інформаційно-технічну інфраструктуру держави та фінансово-економічні процеси в країні. У 2013–2017 рр. кібератаки проти України відбувалися з використанням АРТ-атак (Snake, Uroburos, Sofacy/APT28, Epic Turla, Black Energy 2 і 3, Armageddon та інші). Перші системні кібератаки були зафіксовані у травні 2014 року на об'єкти української залізниці та сервер ЦВК під час проведення президентських виборів. Тоді ж було здійснено масштабну DDoS-атаку на Дарницьку ТЕЦ [2]. До того ж із 2015 р.

відбувалися кібератаки на енергетичний сектор України: ПАТ «Прикарпаттяобленерго», ПАТ «Київобленерго», ПАТ «Укренерго». У 2017 р. чимало вітчизняних суб'єктів підприємництва та державних установ зазнали масштабної атаки комп'ютерного вірусу-шифрувальника Petya-A, до якої були причетні спецслужби росії [3; 4]. Відтак деструктивних наслідків хакерської атаки вірусом Petya зазнали структури «Київенерго», «Укртелеком», «Ощадбанк», «Нова пошта», «Укрпошта», «Приватбанк», «Укрзалізниця», аеропорт «Бориспіль», «Епіцентр», «Укренерго», мережа заправок ТНК, ТРК «Люкс», «Антонов», «Укргазбанк», «Південний», «Кредобанк», Радіо «Ера-FM», «Дніпроенерго», клініка «Борис», корпорація «Артеріум» тощо.

Критичного деструктивного впливу війни зазнала національна енергетична інфраструктура, зокрема внаслідок ракетних атак було знищено Зміївську ТЕС у Харківській області, Вуглегірську ТЕС, яка під окупацією з липня 2022 року, та 11 квітня 2024 р. – Трипільську ТЕС на Київщині, що призвело до втрат 100 % генерації єдиною державною енергогенеруючою компанією «Центренерго». Відтак серед пріоритетних завдань державної політики у сфері забезпечення національної безпеки є розроблення заходів убезпечення вітчизняної енергосистеми від подальшої агресії та відновлення енергетичних потужностей зруйнованих ТЕС для забезпечення сталого розвитку країни.

Висновки. Аналіз наслідків воєнної агресії росії та використання інформаційних інструментів її гібридної війни від здобуття Україною незалежності дотепер підтверджує необхідність врахування під час формування політики забезпечення фінансової безпеки держави й суб'єктів підприємництва як військового, економічного, так і інформаційного впливу країни-агресора. Адже серед цілей кібератак, вчинюваних росією, вагому частку становить фінансовий та комерційний сектори України. Тому інструменти кіберзахисту під час забезпечення фінансової безпеки держави сьогодні потребують перегляду й адаптування до вимог воєнного часу з метою своєчасної реакції на ймовірні нові атаки агресора й захисту національних інтересів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення / Київська Школа Економіки спільно з НБУ, Міністерством розвитку громад і територій України, Міністерством інфраструктури України, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, іншими профільними міністерствами. 2023. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf (дата звернення: 04.04.2024).
2. Курочко Н. Як росія та Україна воюють на кіберфронті. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/28/691925/> (дата звернення: 03.04.2024).
3. СБУ встановила причетність спецслужб РФ до атаки вірусу Petya.A. *Мультимедійна платформа Укрінформ*. 2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2257453-sbu-vstanovilapricetnist-specsluzb-rf-do-ataki-virusu-petyaa.html> (дата звернення: 07.04.2024).

4. СБУ попереджає про можливу кібератаку на установи та підприємства. *Мультимедійна платформа Укрінформ*. 2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2288607-sbu-poredzae-promozlivu-kiberataku-na-merezi-ukrainskih-ustanov-ta-pidpriemstv.html> (дата звернення: 07.04.2024).

Кужелєв М. О.

д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів
Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ТЕНДЕНЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ВИДАТКІВ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Активна фаза війни, яку розпочала рф проти України 24 лютого 2022 року, суттєво вплинула на розвиток сфери публічних фінансів та призвела до змін у структурі видатків зведеного бюджету. Фактично відбувся умовний його розподіл на дві частини – військову та цивільну. Беззаперечним є й той факт, що питома вага видатків військової частини бюджету різко зросла, а враховуючи вимогу міжнародних партнерів фінансувати її виключно за рахунок власних доходів, відповідно суттєво було зменшено фінансування «цивільної» частини видатків. Звісно, що в структурі видатків державного бюджету на 2023 та 2024 роки цю ситуацію намагалися дещо компенсувати, тому аналіз тенденцій цивільних видатків в умовах воєнного стану має як науковий інтерес, так і практичне значення.

Мета роботи – на основі системного підходу проаналізувати тенденції цивільних видатків зведеного бюджету України в умовах воєнного стану.

Основна частина. Як уже зазначалося, у 2022 році майже усі напрями видатків державного бюджету зазнали скорочення. Винятком стали витрати на оборону (що цілком логічно та життєво необхідно для збереження країни), пенсійне забезпечення, соціальний захист та медицину. Зростання у 2022 році видатків на окремі соціальні напрями є об'єктивно виправданим, адже активні воєнні дії та тимчасова окупація частини територій на сході, півдні та в центрі країни призвели до зупинки виробництва, стрімкого зростання рівня безробіття та шаленої внутрішньої й зовнішньої міграції населення. У таких умовах держава мала оперативно реагувати та допомагати певним категоріям громадян. Та сама логіка стосується й видатків на медицину, адже потреба у медичних послугах з боку військових та цивільного населення різко зросла. Загалом завдяки оперативному втручання у структуру видатків зведеного бюджету на 2022 рік, фінансовим грантам країн-партнерів ситуацію на фронті та в соціальній сфері вдалося утримати та стабілізувати.

Аналіз видатків зведеного бюджету України у 2023 році має дещо іншу тенденцію (рис. 1). Звісно, що на першому місці залишилися видатки на оборону країни. Проте у структурі цивільних видатків відбулися суттєві зміни порівняно з